

Akét szent király már életében nagyon népszerű volt, és szentté avatásuk után számos települést neveztek el róluk a történelmi Magyarországon. De sok olyan település is van, amit csak Szentkirálynak hívnak, gyakran valamilyen elő- vagy utótaggal (pl. Csíkszentkirály, Szentkirályszabadja). Ezek nyilván akkor jöhettek létre, amikor még csak egy szent volt, azaz László szentté avatása előtt (tehát 1083 és 1191 között). A szent királyokról elnevezett helységek nemrég szövetségbe tömörültek, s évente találkoznak képviselőik egymással, mindig valamelyik másik településen.

Szentistván az egyike annak a három helységnek, amelyek az egyik legismertebb magyar néprajzi tájegységet képezik, a Matyóföldet. Az egyik település, Mezőkövesd ma már város, a harmadik pedig Tard falu. A Matyóföldről általában és Mezőkövesdről részletesebben már irtunk lapunk egy korábbi számában (Most Magyarul! 2003/1). Röviden összefoglalva a matyókról ott írtakat, ez a három helység abban különbözött a környező falvaktól, hogy római katolikus lakosságuk volt, rendkívül szegény emberek lakták, de talán pont ezt kompenzálандó, viseletük, hímzéseik rendkívül gazdagok voltak. Olyannyira, hogy a hatóságoknak a háború előtt időnként be kellett tiltani néhány cifraságot, mert a szegény emberek minden pénzüket arra

De heilige koningen István en László genoten al bij leven een grote populariteit. Maar na hun heiligverklaring werden er in het historische, grote Hongarije talloze plaatsen naar hen vernoemd. Ook dragen er veel plaatsen het woord 'heilige koning' in hun naam zoals Csíkszentkirály, Bakonyszentkirály of Szentkirályszabadja. Deze plaatsen moeten zijn gesticht in de tijd dat er nog slechts één heilige koning was, vóór koning László dus, en tussen 1089 en 1191. Onlangs hebben de heiligekoningplaatsen zich verenigd en komen de lokale hoogwaardigheidsbekleders jaarlijks bijeen, telkens in een andere plaats.

Het dorp Szentistván is een van de drie plaatsen in de streek Matyóföld. De andere twee zijn Mezőkövesd, dat tegenwoordig officieel de status van stad heeft verkregen, en het dorpje Tard. In MM! 22 (2003) hebben wij een uitgebreid artikel gepubliceerd over deze etnografisch interessante regio en over Mezőkövesd in het bijzonder. Kort samengevat onderscheiden de drie matyóplaatsen zich van de omringende omgeving doordat de bevolking er Rooms-Katholiek was en zeer arm en dat zij deze armoede compenseerde door een grote verscheidenheid en (een letterlijke) rijkdom aan klederdrachten en borduurmotieven. De lokale overheid moest zelfs sommige motieven en ornamenten verbieden, omdat de bevolking zich die niet kon veroorloven, maar

Szentistván, een dorp in Noord-Hongarije, is genoemd naar de heilige Stefanus ofwel Szent István, de eerste koning van Hongarije. Istváns heerschappij duurde van het jaar 1000 tot en met 1038. Hij was de eerste koning van de Árpád-dynastie die van 1000 tot en met 1301 de Hongaarse troon in bezit had. Hij werd al in het jaar 1083 heilig verklaard. Maar behalve de heilige Stefanus, heeft de Árpád-dynastie heeft nog meer heiligen opgeleverd. Ook de heilige Ladislaus (Szent László) was een koning. Andere heiligen uit de Árpád-dynastie, onder anderen St. Emmerik, St. Elisabeth en St. Margaretha (Szent Imre, Szent Erzsébet, Szent Margit), waren kinderen van István of van de latere koningen.

tekst & foto's:
Abkarovits Endre
vert. Edwin van Schie

kleurd dan in Tard en Szentistván. Toch dateert dat verschil pas van de twintigste eeuw, want in vroeger tijden waren de patronen in Mezőkövesd ook minder uitbundig en wat kariger van kleurenschema (rood-blauw). Dit is goed te zien in de nieuwe tentoonstelling van het Matyómuseum in Mezőkövesd. Al tegen het eind van de negentiende eeuw werd de kleding steeds bonter versierd, maar vooral door de nijvere arbeid van Kisjankó Bori, een volkskunstenaar uit de vorige eeuw, werden de uitbundige en felle motieven, die zij van bontwerkers had overgenomen, tot kenmerk van de stijl van Mezőkövesd. In Tard en Szentistván zijn de motieven nog altijd fragieler en hebben ze een minder uitbundige kleurstelling. Alle drie de plaatsen in Matyóföld hebben een streekmuseum, waar je een indruk kunt krijgen van lokale bouwkundige kenmerken en van de inrichting van woonhuizen, klederdracht en borduurwerk. Qua architectuur is het streekmuseum van Tard het interessantst: de hoge ouderdom van het gebouw en de vormge-

Matyó-cultuur in Szentistván

Szentistván egy falu Észak-Magyarországon, amely nevét az első magyar királyról, Szent Istvánról kapta, aki 1000 és 1038 között volt trónon, s egyúttal az Árpád-ház (1000-1301) első uralkodója volt. 1083-ban avattak szentté. Ebből a dinasztíából számos szent került ki, a királyok közül Istvánon kívül Szent László (1077-1095), a többiek István vagy más Árpád-házi királyok gyermekei voltak (pl. Szent Imre, Szent Erzsébet, Szent Margit).

költötték. (Az a mondás járta, hogy **Inkább korogjon (a gyomor), de ragyogjon (a viselet)!**)

A **matyó** elnevezés kezdetben a környező református falvak lakosai által használt gúnynév volt, s állítólag kapcsolatban van Mátyás király nevével, aki megfordult Mezőkövesden, mezővárosi rangra emelte, sőt egy ma is álló épületet szintén hozzá kötnek.

A 6. oldalon folytatjuk

er wel zijn laatste cent aan uitgaf, waardoor men zichzelf in de armoede stortte (In de matyó-streek placht men te zeggen: **liever een lege maag dan zonder versierde kraag**). Het woord **matyó** gold bij de gereformeerde bevolking van de naburige dorpen aanvankelijk als scheldwoord voor de roomsen. Het is eigenlijk een verbastering van de naam van koning Mátyás. Mátyás heeft Mezőkövesd per-

soonlijk bezocht en de plaats een stadsprivilege verleend. Er staat nog steeds een gebouw in Mezőkövesd waarvan wordt gezegd dat koning Mátyás er heeft verbleven.

Behalve overeenkomsten zijn er ook verschillen tussen de drie plaatsen in de matyóstreek. Het eerste wat in het oog valt is dat de volksmotieven in Mezőkövesd veel voller zijn en veel feller ge-

ving zijn uniek voor Hongarije. Wie een voorliefde heeft voor klederdracht en volkstradities is waarschijnlijk in Szentistván het meest op zijn plaats. Elke zomer wordt hier een matyóbruiloft ge-

A hasonlóságok mellett azonban különbségek is vannak a három település között. Már első látásra is feltűnhet, hogy a mezőkövesdiek díszítése ma sokkal tömöttebb mintákat tartalmaz és lényegesen harsányabb színek jellemzik, mint a másik két faluét. De ez csak egy XX. századi fejlemény, mert korábban a mezőkövesdi is ritkább mintázatú

lettek hímezett ruhadarabjaik, de leginkább a múlt században Kisjankó Bori népművész volt az, aki átvitte a szűcsök hímezéseiből azt a fajta tömött és élénk színű díszítést, amit ma már általában mezőkövesdiként azonosítanak. Szentistvánban és Tardon azonban továbbra is megmaradt a szellősebb és színeiben is eltérő hímezés.

Mindegyik településen van tájház, ahol mind az építészetüket, mind a házak berendezését, mind a viseleteket, hímezéseket tanulmányozhatjuk. Ami magát az épületet illeti, legérdekesebb a tardi tájház, aminek formája és kora egyedülálló az országban. Ha viszont a népviseletet és népszokásokat szeretnénk megismerni, arra talán a legjobb alkalom a Szentistvánon minden nyáron megrendezett **matyó lakodalmás**. (idén augusztus 4-én). Itt egy korábban három napig tartó lakodalmat játszanak el a turisták kedvéért egy fél napba sűrítve. Az érdeklődők ilyenkor a tájház

organiseerd: een bruiloftsfeest, dat in vroeger tijden drie dagen duurde, wordt voor toeristen in een halve dag nagespeeld. Het spektakel begint in de tuin van het streekmuseum, dat voor de gelegenheid fungeert als de woning van de bruid. Voordat de traditionele bruidsstoet met de bruidsjonkers van de bruidegom arriveert om de hand van de bruid te vragen, wordt er op de binnenplaats door kinderen in klederdracht een spel met muziek en dans opgevoerd en de jonge meisjes demonstreren een kringdans met de typische Hongaarse zang. Deze **karikázó**, is een van de weinig overgebleven Hongaarse kringdansen. Zuiderlijk van het historische Hongarije kwam dit danstype veel vaker voor, maar in Hongarije was de parendans dominant. Op het bruiloftsfeest zijn dan ook veel parendansen te bewonderen.

Als de stoet met de bruidsjonkers arriveert, worden, geheel volgens de ook nu nog

op het Hongaarse platteland gebruikelijke traditie, in plaats van de bruid eerst andere vrouwen (meestal oudere vrouwen of kinderen) aan de bruidegom geboden. Natuurlijk gaat dat gepaard met de nodige grappen. Ten slotte komt dan toch de echte bruid tevoorschijn. De bruidsjonkers vragen haar ouders dan

kertjében gyülekeznek, ami erre az alkalomra a menyasszony lakóházának van kinevezve. Mielőtt a vőlegény nevében megérkezik a vőfélyek vezette lakodalmás menet, hogy kikérjék a menyasszonyt, a tájház kertjében népviseletbe öltözött gyerekek énekes játékaikat és táncaikat mutatják be, a fiatal lányok pedig karikázót járnak (körbe állva és összekapaszkodva táncolnak és énekelnek). A karikázó az egyike a kevés fennmaradt magyar lánctáncnak. A történelmi Magyarországtól délre mindenütt ez az ősi tánc típus dominál, míg a magyar néptáncra elsősorban a párostáncok a jellemzőek. Ez utóbbiakból a lakodalmos további menetében bőven láthatunk példákat.

Amikor megérkezik a vőfélyek vezette menet, eljuttatják azt a ma még modern körülmények között (falun, de nem népviseletbe öltözve) is élő szokást, hogy előbb más nőket (általában öregasszonyokat, esetleg kislányokat) kínálnak a menyasszony helyett. Ezt természetesen számos tréfás kommentár kíséri. Végül aztán csak előkerül az igazi menyasszony, akit a vőfélyek kikérnek szüleitől, s ő köszönetet mond nekik felneveléséért. Némi táncolás és poharazás után elindul a násznép a templomba gyalog, végig a főutcán zenészek kíséretében. Időnként megállnak és táncolnak egyet. A templomban aztán ünnepi mise következik, s az egész lakodalmos csak az az egyetlen különbség az igazi esküvőhöz képest, hogy itt nem kell örök hűséget fogadni. A templomból aztán elindul a menet – benne a menyasszony hozományát szállító szekérral – a főutcán a 'fiús' házhoz, ami az ifjú férj lakhelyét szimbolizálja. Erre a célra most a Szabadidő Parkot rendezték be, ahol már napokkal előtte felállították a lakodalmi sátrat és készül az igazi lakodalmi vacsora. A vacsoráig az ünnep bármelyik részét ingyen megnézhetik a turisták és a helybéli bámszokdók, és a táncokba is bekapcsolódhatnak. A lakodalmi vacsorán viszont csak az a kb. 300 személy vehet részt, aki erre előre megváltotta a jegyét. A részvételi szándékot a nagy érdeklődésre tekintettel edemes már jó előre jelezni a szervezőknek. Fél nyolc tájt találják a vacsorát: tyúkhúslevest cigatésztával, főtt húst, töltött káposztát, hagyományos

süteményeket. A vacsora előtt és után folytatódik a tradicionális paraszti lagzi elemeinek bemutatása. Az eseményre a falu lakossága már hónapokkal korábban megkezdte a felkészülést. A lakosság szívügye a matyó hagyományok ilyen módon történő átörökítése, de fontos szerepet játszanak ebben a faluban letelepedett illetve az erre a napra idelátogató külföldiek is, mert leginkább közülük kerülnek ki a vacsora fizetős résztvevői.

toestemming om haar mee te nemen als bruid en zij bedankt haar ouders op haar beurt voor de genoten opvoeding. Na wat dansjes en een glaasje vertrekt de bruidsstoet naar de kerk. De hele weg lang wordt de stoet begeleid door muzikanten en van tijd tot tijd houdt de stoet pas op de plaats om een dansje op te voeren. In de kerk is er dan een plechtige mis, waarbij het enige verschil met een gewone bruiloft is dat het bruidspaar geen echte trouwbeloften uitspreekt. Na de

kerk gaat de stoet verder in de richting van het 'jongenshuis' dat symbool staat voor het huis van de bruidegom. In dit geval doet het Recreatiepark dienst als jongenshuis: al dagen van te voren zijn er feesttenten opgezet en is er een echt bruiloftsmaal klaargemaakt. Het programma tot aan de maaltijd kan gratis worden bijgewoond en er kan ook worden meegedanst, maar aan de bruiloftsmaaltijd kan je alleen - tegen betaling - deelnemen als je vooraf hebt ingeschreven. Er is plaats voor plm. 300 mensen, maar het is verstandig om ruim van te voren te reserveren, want de belangstelling is altijd groot. De maaltijd is om half acht en het menu ziet er als volgt uit: kippensoep met Hongaarse vermicelli, gekookt vlees, gevulde kool en traditioneel gebak. Voor en na de maaltijd worden er ook nog andere onderdelen opgevoerd van een traditionele boerenbruiloft.

De dorpsgemeenschap begint meestal al maanden van te voren aan de voorbereidingen voor het feest. Zij vinden het heel belangrijk de matyó-tradities in ere te houden. Maar ook belangrijk voor het feest zijn de vele buitenlanders die in het dorp zijn neergestreken of die op de bruiloft afkomen. Zij zorgen ervoor dat de meeste kaartjes voor het bruiloftsmaal daadwerkelijk worden verkocht. Al meer dan vijftig huizen in Szentistván zijn in Nederlandse, Belgische of Duitse handen. Jongeren uit het dorp trekken op zoek naar werk naar de steden.

A régi, piros-kék matyó minta
De originele matyómotieven

és szolidabb színezetű (piros-kék) volt, ahogy arról a mezőkövesdi **Matyó Múzeum** új kiállításán is meggyőződhetünk. Már a XIX. század végén egyre díszesebbek

Tard, Tájház · Streekmuseum

Ontdek je plekje

Demjén

In eerdere nummers van **Most Magyarul!** hebben we al eens geschreven over het heel aparte natuurbad van Egerszalók. Hier was ooit alleen een kleine bron, waar zwavelhoudend water de grond uitstroomde en een enorme afzetting vormde op de heuvel. U herinnert zich ongetwijfeld de mini-badgelegenheden, waar je midden in de natuur kon genieten van de warmwaterbron.

■ inmiddels is er op deze plek een kolossaal toeristenoord verzezen waar je voor alle soorten kuren en behandelingen terecht kunt. Ook als je je heerlijk wil laten verwennen, dan is dit hotelcomplex annex kuuroord een goede tip. Maar als u – met de vele Hongaren die hun goedkope, natuurlijke badgelegenheden kwijtraakten aan het mega-complex, graag kleinschalig en in de natuur wilt genieten van een thermaalbad, ga dan eens naar het plaatsje Demjén. Demjén ligt halverwege de route Mezőkövesd-Egerszalók, aan de uitlopers van het Mátragebergte. Het bad is kleinschalig en ligt midden in de natuur. Wat is er heerlijker dan een rondje zwemmen of relaxen met een massagestraal op je rug, terwijl je rondom kunt genieten van een prachtig uitzicht. Voorwaar een pareltje in Noordoost-Hongarije! ■

Wij danken Gré den Hartog voor de tip en de foto's.

Az itt nyaraló nyugatiak pedig élvezik a nyugati nagyvárosokban már elképzelhetetlen csendet és nyugalmat, életterük tágasságát, a nagy kerteket, esetleg az ott kapirgáló tyúkokat és más háziállatokat. Valószínűleg nekik ez olyasmi időutazás lehet, mint amilyen a magyarországiak számára – különösen a 2000 előtti – Erdély volt. Ugyanakkor a modern világtól sincsenek elvágva, hiszen az autópálya a község mellett húzódik, s az Internet és mobiltelefonok korában a kommunikáció sem okoz nehézséget.

Szentistván másik látnivalója – a Tájház mellett – tágas temploma, amit XX. századi freskó díszít az első királyi párral, Szt. Istvánnal és feleségével, a bajor Gizellával, valamint gyermekükkel, Szt. Imre herceggel, valamint a koronázási paláttal, ami az első magyar király egyetlen korabeli ábrázolását tartalmazza. A festmény készítője ugyanaz a mezőkövesdi Takács István, akinek a freskói az egri bazilika kupoláit is díszítik.

Ouderen overlijden. In vele andere dorpen trekken er dan vaak zigeuners in de leegstaande huizen, maar in Szentistván is men al ruim tien jaar bezig de immigratie door buitenlandse huizenlatokers te stimuleren. Hoewel de meesten alleen 's zomers in hun huis wonen of het huis kopen

voor later als ze met pensioen gaan, blijven de huizen op deze manier toch onderhouden en levert het onderhoud nog wat extra werkgelegenheid op voor de lokale bevolking: de autochtonen onderhouden vaak de tuinen van de buitenlanders en houden ook een oogje in het

Zsóry fürdő, Mezőkövesd

A környék ugyanakkor számos további programot kínál. Mezőkövesden egy külön negyed, **Hadas** régi házait alakították át különböző hagyományos mesterségek műhelyeivé. A Hadas táncpajtájában van a szintén augusztusban megrendezésre kerülő nagyszabású nemzetközi folklorfesztivál központja is. Mezőkövesdhez tartozik a híres Zsóry-fürdő, aminek medencéit, épületeit épp az előző években újjitották fel, s ami körül az előző évtizedekben új, nyaraló épületekből álló városrész alakult ki. Magyarország turisták által egyik legkedveltebb városa, Eger pedig mindössze húsz percre van. ■

zeil. De westerlingen genieten op hun beurt van de rust en stilte, die in de steden van West-Europa allang tot het verleden behoren en van de weidsheid en de ruimte die zij hier tot hun beschikking hebben. Hier zijn grote tuinen en kan men kippen en andere dieren houden. Voor mensen uit West-Europa vormt een verblijf in Hongarije waarschijnlijk net zo'n reis terug in de tijd, als voor Hongaren vóór het jaar 2000 een bezoek aan Transsylvanië dat was. Toch zijn de nieuwe bewoners niet van de moderne wereld afgesneden, want vlakbij ligt de autosnelweg en in deze tijd van internet en mobiele telefoons zijn er geen communicatieproblemen meer.

De tweede bezienswaardigheid van Szentistván is de grote kerk met een fresco uit de vorige eeuw. Het schilderij toont het eerste koninklijke paar van Hongarije, Sint Stefanus en zijn gemalin Gizella van Beieren met hun kind, de heilige prins Imre.

Ook is er de kroningsmantel op afgebeeld waarop de eerste koning van Hongarije, István, te zien is. Het origineel hiervan stamt nog uit de tijd van István zelf. Het fresco is gemaakt door een kunstenaar uit Mezőkövesd, Takács István, die ook de koepel van de basiliek van Eger heeft beschilderd.

Er zijn tal van leuke dingen te doen in het Matyóstreek. In Mezőkövesd is een wijkje met oude huizen omgevormd tot een centrum met werkplaatsen voor traditionele ambacht en volkscultuur. Het wijkje, Hadas, heeft ook een danspaviljoen, waar in augustus een groot internationaal folklorefestival wordt georganiseerd. In Mezőkövesd bevindt zich ook het bekende Zsóry-bad, dat in de afgelopen jaren volledig is gerenoveerd en uitgebreid met een recreatiepark met vakantiehuizen. Niet ver van Mezőkövesd ligt de stad Eger, een geliefde bestemming voor vele toeristen. ■